

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СЦЕНАРИЙНОТО ПЛАНИРАНЕ ПРИ ИЗСЛЕДВАНЕ НА СРЕДИЗЕМНОМОРСКОТО ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО И НЕГОВАТА ЕФЕКТИВНОСТ СПРЯМО „ШИРОКАТА СИГУРНОСТ”

Дафинка СИДОВА,
докторант и хоноруван преподавател
Нов български университет

Dafinka SIDOVA,
PhD Student and Part-time Lecturer
New Bulgarian University

Резюме: В доклада се представя ролята на сценарийното планиране като стратегически способ за изследване на трансграничното сътрудничество, реализирано в Средиземноморския регион, както и за предвиждане на състоянието на ефективността на това сътрудничество по отношение на политическата, икономическата, социалната, екологичната и културната сигурност.

Ключови думи: сценарийно планиране, трансгранично сътрудничество, Средиземноморски регион, „широка сигурност“.

Summary: The report presents the role of scenario planning as a strategic tool for exploring cross-border cooperation in the Mediterranean region as well as foreseeing the effectiveness of this cooperation in terms of political, economic, social, environmental and cultural security.

Keywords: scenario planning, cross-border cooperation, Mediterranean region, “wider” security.

Основни параметри на изследването

Средиземноморското трансгранично сътрудничество (ТГС) заема важно място в Европейската политика на съседство (ЕПС). То обхваща седем държави-членки¹ на Европейския съюз (ЕС) и десет партньори² от Северна Африка и Близкия изток. Постигнатите резултатите от реализираните трансгранични проекти в приключилия програмен период 2007-2013 г. доказват ползите и добавената стойност на средиземноморското ТГС по отношение на политическата, икономическата, социалната, екологичната и културната сигурност. Част от позитивите са в сфери като: развитие на бизнеса (344 стартиращи проекта); устойчив туризъм (215 места за културно-историческо наследство и 144 туроператори, участващи в проекти), екологична устойчивост (1 млн. 1,9 милиона души, засегнати от плановете за управление на отпадъците), човешкото развитие (обучени са 35 000 души). Участието в първата покана за представяне на проектни предложения, приключило на 24 януари 2018 г., в рамките на настоящия програмен период 2014-2020 г., може да бъде обобщено с подадени 419 заявления за отпускане на безвъзмездни средства, включващи 2959 организации от седемте държави-

¹Гърция, Испания, Италия, Кипър, Малта, Португалия, Франция. Обединеното кралство (регион Гибралтар) също отговаря на критериите за участие в средиземноморското ТГС, но няма реално участие.

²Алжир, Египет, Израел, Йордания, Ливан, Либия, Мароко, Палестина, Сирия, Тунис. Отношенията между ЕС и Турция са в обхвата на Политиката за разширяване, а не на ЕПС, затова Турция няма реално участие в средиземноморското ТГС.

членки на ЕС и шест³ от техните десет допустими партньори. Тринадесетте държави са активни участници и през изминалия програмен период. Това обуславя темата като актуална и предлагаща възможности за изследване на бъдещите състояния на средиземноморско ТГС и неговата ефективност.

Обект на изследването е средиземноморското ТГС, а предмет на изследването са възможните бъдещи състояния на ефективността на средиземноморското ТГС по отношение на аспектите на „широката сигурност“.

Тезата, която се защитава е, че посредством сценарийното планиране става възможно предвиждането и интерпретирането на възможностите за развитие на състоянието на ефективността на средиземноморското ТГС по отношение на аспектите на „широката сигурност“.

Целта е да се разработят сценарии, описващи възможни бъдещи състояния на средиземноморското ТГС и ефективността му спрямо „широката сигурност“ и да се избере най-правдоподобния от тях. За да се постигне набелязаната цел, следва да се изпълнят следните задачи:

- определяне на времеви хоризонт на действие и избор на основните параметри, съдържащи се в сценариите;
- определяне на тенденциите на основните параметри, както и формулиране на техните алтернативни състояния и стойности;
- валидиране на сценариите и избор на най-правдоподобния от тях.

Ограниченията, които се поставят, са свързани с:

- териториалния обхват;
- времеви обхват на сценариите – до 2020 г.;
- броя основни параметри в рамките на сценариите – четири;
- броя на разработените сценарии – два.

Приложената методика обединява:

- подходи: сценарийен подход, стратегически подход;
- методи: метод на експертните оценки, Делфи-анализ в реално време, обработване на емпирични данни;
- инструменти – статистически (коефициент на конкордация на Кендал).

Подготвителен етап и избор на основните параметри

За ползите на изследването се избира времеви хоризонт, в който се поддържат в необходимото функционално състояние съществуващите степен на ангажираност, от страна на допустимите държави, и капацитет за реализиране трансгранични инициативи, усвояване на средства от предоставения програмен бюджет и разширяване на партньорския кръг. Освен поддържане, сценарийното планиране се фокусира върху извършване на минимални подобрения.

Определя се тригодишен времеви хоризонт на планиране до края на 2020 г., когато официално приключва действащият в момента програмен период 2014-2020 г.. В избрания времеви хоризонт усилията се насочват към запазване на нивата на постигнатите ангажираност и капацитет за ефективно участие.

³ В програмен период 2007-2013 г., както и в първата покана за програмен период 2014-2020 г. не взимат участие Алжир, Мароко, Либия и Сирия.

Събирането, селектирането и използването на база от данни е следващата стъпка от подготвителния етап на сценарийното планиране. В контекста на настоящото изследване се включват данни, касаещи четири главни области на стратегическата среда, в която функционира и се развива средиземноморското ТГС.

Първата главна област са външните фактори, оказващи влияние върху средиземноморското ТГС и неговата ефективност. Във втората главна област влизат елементите от вътрешната среда на средиземноморското ТГС.⁴

Допустимите държави и отношенията помежду им обуславят третата главна област. С по-значима роля са активно включените, в реализирането на трансгранични инициативи, държави през двата завършени програмни периода – седем държави-членки на ЕС и шест държави партньорки. Въпреки че останалите четири държави-партньорки на ЕС не показват активност през втория програмен период, тяхната роля в ТГС също е важна, тъй като те са част от допустимите държави и имат възможност да възобновят участието си. Независимо дали допустимата държава показва реално участие в ТГС, или не, нейното поведение се явява полезен източник на данни за възможни бъдещи състояния, който се взема предвид в разработването на сценариите.

Що се касае до взаимоотношенията между допустимите държави, реализираните по време на двата приключили програмни периода – 2000-2006 г. и 2007-2013 г. – показват, че участниците от държавите от Средиземноморския трансграничен регион успяват да преодолеят значителна част от различията помежду си. Нещо повече, трансграничните инициативи успяват да обединят, за осъществяването на общи цели и ползи, разнообразни актьори – централни и местни институции, бизнес и неправителствени организации, университетски и научно-изследователски центрове.

В последната главна област за извличане на данни влизат реализираните трансгранични проекти за програмните периоди 2000-2006 г. и 2007-2013 г. Данните за проектите са налични в Knowledge and Expertise in European Programmes⁵.

Третият етап от създаването на контекстни сценарии изисква избор на основните параметри на бъдещето, от които зависи вземането на решения в настоящето. Въпросите, свързани с развитието на средиземноморското ТГС и с повишаване на неговата ефективност, се решават посредством търсенето на основни параметри в поведението на ЕС и неговите държави-членки, от една страна, и в поведението на държавите партньорки от Северна Африка и Близкия изток. Извеждат се следните основни параметри:

- капацитет за финансова ангажираност;
- капацитет за проектна ангажираност;

⁴ Виж повече за анализа на външната и вътрешната среда в Сидова, Д. „СТРАТЕГИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СРЕДИЗЕМНОМОРСКОТО ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО КАТО МОДЕЛ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЧЕРНОМОРСКОТО ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО“. Европа: Глобални заплахи и интегрирана сигурност. Сигурност в Черноморския регион: Сборник научни трудове, С., Научно-технически съюз по машиностроене „Индустрия-4.0“, 2017, ISBN 978-619-7383-07-2, стр. 395-405

⁵ Knowledge and Expertise in European Programmes//Statistic [Официален сайт], <http://www.keep.eu/keep/statistics> (посетен на 10.10.2017) (По-нататък КЕЕР) При обработването на данните, проектите се квалифицират от автора според аспектите на „широката сигурност“, като се вземат предвид заложените от отговорните органи характеристики, цели и постигнати резултати за всеки отделен проект. При класифицирането на проектите се внимава също за факта, че спецификите на даден проект следва да са в синхрон със същността (в теоретичен и приложен план) на конкретния аспект, към който е причислен проектът. Повечето от проектите оказват влияние върху два или три аспекта. Само няколко проекта имат насоченост към един-единствен аспект – това се наблюдава при проектите, чиито резултати влияят върху икономическата сигурност и екологичната сигурност.

- капацитет за партньорска ангажираност;
- капацитет за държавна ангажираност.

Разработва се описание на всеки основен параметър, следвайки заложените специфики в методиката в края на втора глава. Получените описания са представени във фигури 1(а-г).

„Капацитет за финансова ангажираност“

Зона на основно проявление: от вътрешната среда на ТГС към външната.

Описание: капацитетът за финансова ангажираност отчита финансовия ангажимент на ЕС да предоставя бюджет за реализиране на ТГС, от една страна, и финансовия ангажимент на допустимите актьори да усвояват ефективно предоставените средства, от друга.

Фактори на влияние със засилващ ефект: ЕПС и ЕИС, безвъзмездна финансова помощ за реализиране на проектни идеи, чиито резултати рефлектират позитивно върху аспектите на „широката сигурност“.

Фактори на влияние с отслабващ ефект: трите слаби страни и заплаха Т3 от SWOT-анализа (виж. табл. 15).

Времеви хоризонт: през програмен период 2014-2020 г. ЕС предоставя по-голям бюджет за ТГС в Средиземноморския регион. В следващия програмен период 2021-2027 г. се очаква бюджетът да нарастне още.

Алтернативни развития до 2020 г.:

- въпреки по-големия бюджет, усвоените средства (вкл. като процентен дял от общата стойност на бюджета) не показват висок ръст в сравнение с предходните два програмни периода;
- по-големият бюджет повишава финансовата ангажираност, като мотивира към повече усвоени средства както като номинална стойност, така и като процентен дял.

Фиг. 1а. Описание на показател „Капацитет за финансова ангажираност“

„Капацитет за проектна ангажираност“

Зона на основно проявление: от вътрешната среда на ТГС към външната.

Описание: капацитетът за проектна ангажираност отчита степента на ангажираност на допустимите актьори да разработват и реализират трансгранични проекти, чиито крайни резултати и добавена стойност повишават политическата, икономическата, социалната, екологичната и културната сигурност.

Фактори на влияние със засилващ ефект: силни страни 2 и 3, възможност 3 от SWOT-анализа (виж. табл. 15).

Фактори на влияние с отслабващ ефект: слаби страни 1 и 2, заплахи 1 и 2 от SWOT-анализа.

Времеви хоризонт: Ангажираността на допустимите актьори по отношение на реализирането на трансгранични инициативи ще се повишава както през текущия програмен период, така и през следващия.

Алтернативни развития до 2020 г.:

- въпреки по-големия бюджет, броят на реализираните трансгранични проекти не показва висок ръст в сравнение с предходните два програмни периода;
- броят на реализираните трансгранични проекти както общо, така и по аспекти на „широката сигурност, се повишава осезаемо.

Фиг. 1б. Описание на показател „Капацитет за проектна ангажираност“

„Капацитет за партньорска ангажираност“

Зона на основно проявление: от вътрешната среда на ТГС към външната.

Описание: капацитетът за партньорска ангажираност взема предвид реалното участие на допустимите актьори - институции на централно, регионално и местно ниво, бизнес организации, неправителствени сдружения и асоциации, представители на академичните среди, научно-изследователски институти.

Фактори на влияние със засилващ ефект: силна страна 1 и възможност 1 от SWOT-анализа (виж. табл. 15).

Фактори на влияние с отслабващ ефект: заплахи 1 и 2 от SWOT-анализа.

Алтернативни развития до 2020 г.:

- спад в броя на участниците поради липсата на реално участие на държави партньорки като Алжир, Мароко, Сирия, Либия;
- въпреки неучастието на допустими държави партньорки, не се наблюдава спад в броя на заинтересованите институции и организации да осъществяват ТГС.

Фиг. 1в. Описание на показател „Капацитет за партньорска ангажираност“

„Капацитет за държавна ангажираност“

Зона на основно проявление: от външната среда на ТГС към вътрешната

Описание: капацитетът за държавна ангажираност е показател за степента на политическа воля в държавите-партньорки на ЕС от Северна Африка и Близкия изток да сключват финансови споразумения с ЕК, позволяващи им реално участие в ТГС.

Фактори на влияние със засилващ ефект: позитивният политически фактор от PESTEC-анализа (виж табл. 8).

Фактори на влияние с отслабващ ефект: негативният политически фактор от PESTEC-анализа.

Времеви хоризонт: до края на последната покана за проектни предложения за програмен период 2014-2020 г. държавите партньорки ще трябва да сключат финансови споразумения, за да придобият пълното право за участие в изготвянето и реализирането на трансгранични проекти.

Алтернативни развития до 2020 г.:

- 40% от държавите-партньорки на ЕС (Алжир, Либия, Мароко и Сирия) не подписват финансови споразумения;
- Мароко и/или Либия подновяват финансовите си споразумения (виж табл. 9) и участват пълноценно в ТГС, наред с Египет, Йордания, Ливан, Палестина, Израел и Тунис.

Фиг. 1г. Описание на показател „Капацитет за държавна ангажираност“

Разработването на сценариите продължава с избор на алтернативите, описващи най-пълно възможното развитие на всеки от генерираните параметри, въз основа на което сценариите се оформят текстово.

Определяне на тенденциите на избраните основни параметри. Разписване на сценариите

За четирите основни периметъра се определят ключовите движещи сили с възможните им посоки на развитие – позитивна и/или негативна. Две ключови движещи сили оказват въздействие върху четирите основни периметъра.

Първата отразява поведението на ЕС по отношение на ТГС в Средиземноморския регион. Амбициите на ЕС са за поддържане и развитие на средиземноморското ТГС. В същото време поведението на ЕС спрямо неговите партньори от Северна Африка и Близкия изток се ръководи и от принципа на диференциация.

На първо място поведението на ЕС оказва въздействие на основните параметри „Капацитет за финансова ангажираност“ и „Капацитет за държавна ангажираност“. При позитивно развитие ЕС увеличава бюджетната рамка на средиземноморската трансгранична програма и предоставя възможност на всички желаещи държави партньорки да сключат финансови споразумения.

Негативното развитие на поведението на ЕС се характеризира със „замразяване“ на ръста на безвъзмездната финансова помощ. Възможно е дори понижаване на общата стойност на отпусканите средства, при постоянна тенденция на спад в броя на активно участващите държави партньорки. Ограничава се и възможността за сключване на финансови споразумения.

Втората ключова движеща сила е поведението на държавите-партньорки на ЕС. Установява се хетерогенност между държавите в средиземноморския трансграничен регион по отношение на политическата, икономическата, социалната, технологичната, екологичната и културната среди в тях. Значимо влияние върху поведението на държавите партньорки оказва и нивото на конфликтност (несигурност) в по-голямата част от тях. Стремещт и желанието на всяка държава партньорка от Северна Африка и Близкия изток да участва пълноценно в ТГС се определят най-общо от два фактора:

- отношението и нагласите на представителите на държавната власт в нея спрямо ЕС;
- отношението и нагласите спрямо останалите държави партньорки.

При развитие на втората ключова движеща сила в позитивна посока Мароко и Либия подновяват изтеклите си финансови споразумения с ЕК, които им предоставят всички възможности за участие в ТГС за програмен период 2014-2020 г. При подобно желателно развитие четирите основни показателя - „Капацитет за финансова ангажираност“, „Капацитет за проектна ангажираност“, „Капацитет за партньорска ангажираност“ и „Капацитет за държавна ангажираност“ - са повлияния в положителна насока.

Негативното развитие засяга несклучване на финансови споразумения на четири от десетте допустими държави – Мароко, Либия, Алжир и Сирия. Логично, отрицателният ефект касае предимно първите три основни показателя, докато при четвъртия няма да настъпи изменение.

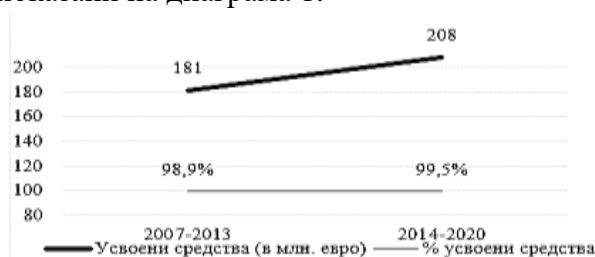
Определянето на тенденциите в развитието на четирите основни показателя е свързано с определяне на насоката в развитието на:

- усвоените средства, което е свързано с капацитета за финансова ангажираност;
- броя на реализираните трансгранични проекти, касаещ капацитета за проектна ангажираност;
- броя на участниците, който е важен за капацитета за партньорска ангажираност;
- броя на държавите, сключили финансово споразумение с ЕК, отнасящ се до капацитета за държавна ангажираност.

Общата стойност на усвоените средства през п₂₀₀₇₋₂₀₁₃ се равняват 181 млн. евро. Използвайки формула (1) се установява, че:

$$X\% \text{ усвояване } p_{2007-2013} = \frac{\text{усвоени средства}}{\text{отпуснати средства}} * 100 = \frac{181}{183} * 100 = 98,9\% \quad (1)$$

е дялът на усвоените средства от бюджетната рамка на ENPI-CBCMED 2007-2013, предназначена за трансгранични инициативи. Поради предоставения по-висок бюджет от 209 млн. евро., през п₂₀₁₄₋₂₀₂₀ е възможен ръст от 10-15% на общата номинална стойност на усвоените средства и от около 1% на процентия дял, в сравнение с п₂₀₀₇₋₂₀₁₃. Най-високите възможни стойности са показани на диаграма 1.

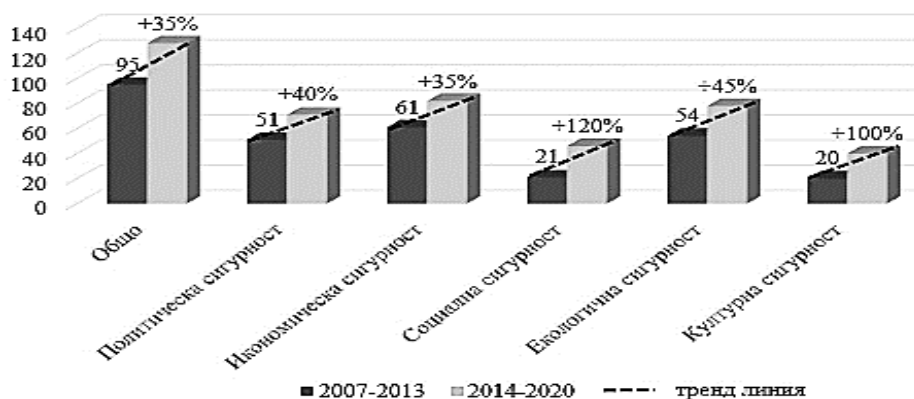

Диаграма 1. Тенденция на капацитета за финансова ангажираност (усвояване на финансови средства)

Положителни са и тенденциите в усвояването на средствата, разпределени по аспекти на „широката сигурност“. От заложените цели (главна, всеобхватни и тематични) и приоритети в трансграничната програма ENI-CBCMED 2014-2020 става ясно, че е възможно повишаване, както следва:

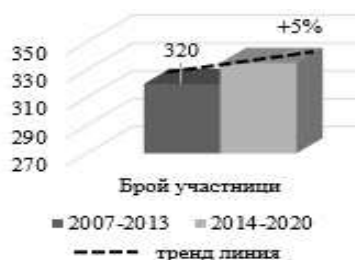
- политическа сигурност – между 25 и 30% на стойността на усвоените средства, а на процентния дял от общо усвоените – с до 6,5% повече от п₂₀₀₇₋₂₀₁₃;
- икономическа сигурност – ръст на усвоената безвъзмездна помощ от 30% до 40% в сравнение с п₂₀₀₇₋₂₀₁₃. Увеличение на процентния дял с до 15%;
- социална сигурност – най-голям ръст на усвоените финансови средства (80-100%) и на процентния дял от общо усвоените (с до 16%);
- екологична сигурност – стойността на усвоените средства нараства в същите процентни граници, както и при политическата сигурност, а процентният дял расте с до 8%;
- културна сигурност – 70-80% повишаване на номиналната стойност на усвояването и с до 9% - на процентния дял. (виж Приложение 24)

За приключилия програмен период 2007-2013 г. броят на реализираните трансгранични проекти е 95. Взимайки предвид, че акцентът за п₂₀₁₄₋₂₀₂₀ е върху проектите с капитализация, както и съобразявайки се с основните изисквания за изготвяне и финансиране на стандартни, стратегически и проекти с ефект на капитализация, броят на реализираните проекти е възможно да нарасне с между 30-35% (диаграма 2). При определяне на тенденцията на развитие на общия брой реализирани трансгранични проекти не се пренебрегват и данните от диаграма 11. От разпределението по аспекти на „широката сигурност“ на диаграма 16, с най-висок ръст се очертават трансграничните проекти, спомагащи за повишаване на социалната (100-120%) и културната сигурност (90-100%).

Диаграма 2. Тенденции на капацитета за проектна ангажираност (реализирани на трансгранични проекти – общо и по аспекти на „широката сигурност“)

Анализирайки капацитета за партньорска ангажираност се установява, че п₂₀₀₇₋₂₀₁₃ 320 представители на централно, регионално и местно ниво, както и бизнес, неправителствени, образователни и научно-изследователски институции участват в средиземноморското ТГС. Тъй като има възможност през п₂₀₁₄₋₂₀₂₀ броят на активните държави партньорки да се запази същият, както и през п₂₀₀₇₋₂₀₁₃, то очакваното повишаване на броя е не повече от 5% (диаграма 3).

Диаграма 3. Тенденция на капацитета за партньорска ангажираност (брой участници)

За да се определи тенденцията на развитие при четвъртия основен периметър – „Капацитет за държавна ангажираност“, е необходимо да се измери идентифицираният риск, съгласно КЕ4. На шестнадесет оценители⁶ се изпраща контролна карта с описание на риска, графа за оценяване на вероятността от сбъждане на риска и графа за определяне на последствията, причинени от въздействието на риска.

От получените резултати, представени в табл. 1 може да се направят следните обобщения:

- 62,5% от оценителите считат, че вероятността от сбъждане на риска е голяма;

⁶ Виж пак бел. (4)

•75% са на мнение, че последствията при сбъждане на риска ще имат слабо негативно влияние върху средиземноморското ТГС и неговата ефективност;

•нито един от експертите не смята, че вероятността от сбъждане е малка, както и никой не оценява последствията със силно негативно влияние.

Таблица 1. Резултати от експертната оценка на риска

КОНТРОЛНА КАРТА				
за оценка на риска от трайна пасивност на държави-партньорки на ЕС изразяваща се в неподписване на финансови споразумения				
<i>Оценители</i>	<i>Вероятност</i>		<i>Последствия</i>	
	<i>%</i>	<i>числова оценка</i>	<i>степен на влияние</i>	<i>числова оценка</i>
1	>80%	3	слабо негативно влияние	1
2	>80%	3	умерено негативно влияние	2
3	>80%	3	умерено негативно влияние	2
4	40-79%	2	слабо негативно влияние	1
5	>80%	3	слабо негативно влияние	1
6	40-79%	2	слабо негативно влияние	1
7	>80%	3	слабо негативно влияние	1
8	40-79%	2	слабо негативно влияние	1
9	40-79%	2	умерено негативно влияние	2
10	>80%	3	слабо негативно влияние	1
11	>80%	3	слабо негативно влияние	1
12	>80%	3	слабо негативно влияние	1
13	>80%	3	слабо негативно влияние	1
14	40-79%	2	слабо негативно влияние	1
15	>80%	3	умерено негативно влияние	2
16	40-79%	2	слабо негативно влияние	1
Средна числова оценка		2,625		1,25

Замествайки получените средни числови оценки за вероятност и последствия във формула (2), се получава резултатът:

$$KE4_{(риск)} = \text{Вероятност} \times \text{Последствия} = 2,625 \times 1,25 = 3,28 \approx 3 \quad (2)$$

от което се установява, че степента на риска от трайно намаляване на капацитета за държавна ангажираност от страна на държавите партньорки е ниска. Въпреки че вероятността за сбъждане е висока, последствията ще имат слабо негативно влияние върху средиземноморското ТГС и ефективността му. С други думи, при броя на участниците в трансграничните инициативи не е налично повишаване, но капацитетът за усвояване на финансови ресурси и за реализиране на трансгранични инициативи се очаква да отчете ръст.

Формулираните във фиг. 1(а-в) алтернативни развития до 2020 г. за първите три генерирани основни параметъра се приемат за алтернативни техни състояния. За четвъртия основен периметър се възприема първото алтернативно състояние поради оценената голяма степен на вероятност през настоящия програмен период 2014-2020 г. Алжир, Либия, Мароко и Сирия отново да нямат реално участие, както и през предходния програмен период 2007-2013 г. Към алтернативните състояния се определят алтернативни стойности, базирани на очертаните тенденции, чиято цел е да придадат количествено измерение на сценариите. Алтернативните състояния и стойности са синтезирани в табл. 2.

Таблица 2. Алтернативни състояния и стойности на основните параметри в сценарийното планиране

Основен параметър	Алтернативни състояния	Алтернативни стойности
Капацитет за финансова ангажираност	1. Въпреки по-големия бюджет, усвоените средства (вкл. като процентен дял от общата стойност на бюджета) не	Номинална стойност на усвоените средства – между 181 и 190 млн. евро. Максимален ръст – 5%

	показват висок ръст в сравнение с предходните два програмни периода. Това рефлектира и върху разпределението по аспекти на „широката сигурност“.	Процентен дял – от 87% до 91%.
	2. По-големият бюджет повишава финансовата ангажираност, като мотивира към повече усвоени средства както като номинална стойност, така и като процентен дял.	Номинална стойност на усвоените средства – между 200 и 208 млн. евро. Максимален ръст – 15% Процентен дял – от 95,7% до 99,5%. С най-нисък ръст са политическата и икономическата сигурност – от 25% до 30%, с най-висок са културната (70-80%) и социалната (90-100%).
Капацитет за проектна ангажираност	1. Въпреки по-големия бюджет, броят на реализираните трансгранични проекти не показва висок ръст в сравнение с предходните два програмни периода.	Общ брой реализирани трансгранични проекти – между 95 и 104. Максимален – 9% Брой проекти, повишаващи: - политическата сигурност – между 51 и 59; - икономическа сигурност – между 61 и 66; - социална сигурност – между 21 и 30; - екологична сигурност – между 54 и 60; - културна сигурност – между 20 и 27.
	2. Броят на реализираните трансгранични проекти както общо, така и по аспекти на „широката сигурност, се повишава осезаемо.	Общ брой реализирани трансгранични проекти – между 124 и 128. Максимален ръст – 35% Брой проекти, повишаващи: - политическата сигурност – между 67 и 71; - икономическа сигурност – между 79 и 82; - социална сигурност – между 42 и 46; - екологична сигурност – между 75 и 78; - културна сигурност – между 38 и 40.
Капацитет за партньорска ангажираност	1. Спад в броя на участниците поради липсата на реално участие на държави партньорки като Алжир, Мароко, Сирия, Либия.	Брой на участниците – между 270 и 290. Спад до -15%.
	2. Въпреки неучастието на допустими държави партньорки, не се наблюдава спад в броя на заинтересованите институции и организации да осъществяват ТГС.	Брой на участниците – между 320 и 335. Максимален ръст - 5%.
Капацитет за държавна ангажираност	40% от държавите-партньорки на ЕС (Алжир, Либия, Мароко и Сирия) не подписват финансови споразумения.	Брой активни държави партньорки – 6, неактивни - 4

Процесът на разработване на сценарии продължава с наименоването им и с избиране на логиката на всеки сценарий.

Първият от двата сценария се именува „Крчка назад“. Разработването му следва логиката на възникнала кризисна ситуация като резултат от неучастието на четири държави партньорки за втори пореден програмен период.

За втория сценарий се избира името „Златна среда“. В него развитието на основните параметри следват логическата връзка на вероятна рискова ситуация, чиито негативни последици обаче могат да бъдат сведени до минимум.

Следва същинското текстово разработване на двата сценария около конкретизираната „сърцевина“ на избраната логическа посока. Съдържанието на създадените сценарии е представено на фиг. 2(а и б).

„Крчка назад“

ТГС в Средиземноморския регион изпада в криза до 2020 г., поради слаб капацитет от страна на четирима партньори на ЕС да се придържат и изпълняват поетите задължения. Негативното влияние на политическия

външен фактор „Недостатъчна демокрация и авторитарни режими“ дава отражение върху политическите решения на управляващите власти в държавите Алжир, Мароко, Либия и Сирия.

ЕС предоставя с 14% повече финансови средства за реализиране на трансгранични инициативи. Въпреки това обаче, за втори пореден програмен период поведението на четирите държави партньорки показва нежелание за участие в средиземноморското ТГС. В Сирия военната обстановка все още е в сила, подписването на финансово споразумение за участие в ТГС не е приоритет за държавната власт. Либия има нов президент, който показва слаб интерес към ТГС, затова и не подновява финансовото споразумение, изтекло през 2015 г. Алжир не смята за необходимо да участва в ТГС, тъй като тя разчита на партньорството си с ЕС чрез други програми и инструменти в рамките на ЕПС. Сходно е положението и с Мароко, която предпочита да реализира ТГС само с Испания, посредством отделна трансгранична програма.

Създамата се кризисна ситуация демотивира допустимите участници от останалите шест държави партньорки, в резултат на което:

- броят на участниците спада с до 15% (включват се не повече от 290 допустими актьори);
- номиналната стойност на усвоените средства не надвишава 190 млн. евро., което като процентен дял е 91% от отпуснатите средства;
- общият брой реализирани трансгранични проекти достига едва 104, което представлява ръст от само 9% в сравнение с предходния програмен период;
- броят на трансграничните инициативи и усвоените за реализирането им средства, разпределени по аспекти на „широката сигурност“, също намаляват.

Състоянието на средиземноморското ТГС и неговата ефективност се влошават, което кара ЕС да преразгледа поведението си спрямо своите партньори от средиземноморския трансграничен регион.

Фиг. 2а. Описание на сценарий 1 „Крчка назад“

„Златна среда“

Средиземноморското ТГС и неговата ефективност са под риск от дестабилизиране в периода до 2020 г. Както и през предходния програмен период 2007-2013 г., отново само шест от десетте допустими държави партньорки са активно включени в осъществяване на ТГС – Египет, Ливан, Йордания, Израел, Палестина и Тунис. Капацитетът за държавна ангажираност е разклатен, защото само шестте държави подписват финансови споразумения с ЕК.

Въпреки сериозните различия от политически, социално-икономически, технологичен, екологичен и културен характер, шестте държави се амбицират да положат всички усилия, за да изпълнят максимално поетите отговорности и ангажименти спрямо ЕС и помежду си. Мотивацията им нараства и с насърчаващото поведението на ЕС, изразяващо се в по-големия бюджет на ENI-CBCMED 2014-2020 и в прилагане принципа на диференциация.

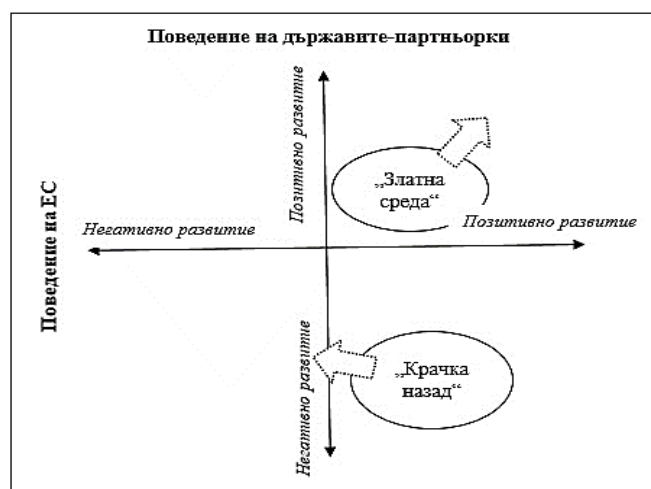
Партньорите се фокусират върху силните страни на вътрешната среда на ТГС, както и върху възможностите за развитие. В резултат на силната им воля за укрепване на ТГС и повишаване на неговата ефективност по отношение на аспектите на „широката сигурност“:

- номиналната стойност на усвоените средства достига между 200 и 208 млн. евро, което е с до 15% повече от програмен период 2007-2013 г. В процентно съотношение се усвояват до 99,5%. Усвоените средства за трансгранични инициативи, повишаващи социалната и културната сигурност отбелязват ръст от 70% до 100%;
- общият брой реализирани трансгранични проекти възлиза на приблизително 128, като се отчита ръст от 35%. Разпределени по аспекти на „широката сигурност“, броят на трансграничните проекти към всеки аспект отбелязва ръст, като най-ниският е до 35% (икономическа сигурност), а най-високият – до 120% (социална сигурност);
- броят на участниците нараства с до 5% (включват се между 320 и 335 участници).

Седемте държави членки (Гърция, Италия, Испания, Малта, Кипър, Португалия и Франция) и шестте държави-партньорки на ЕС успяват да преодолеят рисковата ситуация, която трайното неучастие на другите четири допустими държави създава, и негативните последици от нея. Резултатите (преки и косвени) от реализираните трансгранични инициативи повишават „широката сигурност“, а ползите от тяхната добавена стойност са всеобщи. ЕС оценява високо приноса на своите партньори към средиземноморското ТГС и неговата ефективност.

Фиг. 2б. Описание на сценарий 2 „Златна среда“

Визуализирането на разработените сценарии и възможната им посока на развитие спрямо ключовите движещи сили са изобразени на фиг. 3.

Фиг. 3. Разположение на сценарий 1 и сценарий 2 спрямо ключовите движещи сили

Създадените два сценария са противоположни по характер, от което се заключава, че и последиците от всеки от тях за средиземноморското ТГС и неговата ефективност са противоположни – сценарий 1 е с негативни последици, а сценарий 2 е с положителни. Разработените сценарии следва да се валидират, като се оценят степените им на правдоподобност и реалистичност, след което се избира по-правдоподобният от тях.

Валидиране на сценариите. Избор на най-правдоподобен сценарий

Оценяването на сценариите се извършва чрез метода „Делфи в реално време“. Изработва се структурирана онлайн анкета, която се изпраща на експерти⁷. Анкетата се състои от две части, като всяка част отразява един от двата разработени сценария. Частите съдържат по пет компонента, които се оценяват поотделно:

- компонент 1 – експертите оценяват цялостното съдържание на конкретния сценарий;
- компонент 2 – оценява се предвиденото развитие на капацитета за финансова ангажираност (усвоени средства);
- компонент 3 – оценява се предвиденото състояние на капацитета за проектна ангажираност (брой реализирани трансгранични проекти);
- компонент 4 – дава се оценка на описаното развитие на капацитета за партньорска ангажираност (брой участници);
- компонент 5 – дава се оценка на описаното състояние на капацитета за държавна ангажираност (подписани финансови споразумения, даващи възможност за реално участие в ТГС).

Разделянето на компоненти има за цел да провери адекватността на оценяването, тоест доколко даден експерт вниква в съдържанието на сценариите и разбира същността им. Всеки компонент се оценява съгласно процентите, определени в методиката, като процентите оценки са две - веднъж за правдоподобност и един път за реалистичност.

Освен това експертите се разделят в две групи, на произволен принцип. На първите 20 оценители се изпраща сценарий 1 „Крачка назад“, а на другите 21 – сценарий 2 „Златна среда“. След като всяка група оцени първоначално изпратения ѝ сценарий, тя получава за оценка

⁷Виж пак бел.(4)

другия сценарий – тоест група 1 оценява сценарий 2, а група 2 оценява сценарий 1. Обособяването в две групи гарантира безпристрастност сред оценителите и се избягва объркване на експертите относно точното съдържание и логика на всеки сценарий.

Резултатите от провеждането на метода „Делфи в реално време“ показват, че общо 36 от 41 оценители разбират съдържанието на сценариите. В оценяването им на компонентите има последователност и непротиворечивост, затова в обработването и интерпретирането на резултатите участват само оценките на тридесет и шестимата експерти.

100% от оценителите поставят сценарий 1 „Крчка назад“ в рамките на от много малка до малка правдоподобност и реалистичност. 17% смятат същото за сценарий 2 по отношение на неговата правдоподобност, а 30% и по отношение на реалистичността му. От средна до голяма правдоподобност дават 61% от експертите на сценарий 2 „Златна среда“ и с от средна до голяма реалистичност го характеризират 44%. С много голяма степен на правдоподобност и на реалистичност го определят 22% от експертната извадка.

С помощта на получените резултати се изчислява коефициентът на конкордация на Кендал по формула (3), за да се определи консенсусът между оценителите по отношение на правдоподобността и на реалистичността на двата сценария. Тогава:

$$W_{\text{правдоподобност}} = \frac{12\Sigma(R-\bar{A})^2}{m^2(N)(N^2-1)} = \frac{12*[(53,8-70,7)^2+(87,6-70,7)^2]}{36^2*2*(2^2-1)} = \frac{6854,64}{7776} = 0,88 \quad (3)$$

Полученият резултат показва съвършен консенсус между оценките на експертите за степента на правдоподобност на двата сценария. Табл. 3 представя в по-подробен вид резултата.

Таблица 3. Консенсус между експертите по отношение на правдоподобността на оценяваните сценарии

Сценарий	Брой оценители	Суров бал	Среден суров бал между сценариите	Коефициент на конкордация на Кендал (W)	Интерпретиране на резултатите
„Крчка назад“	36	53,8	70,7	0,88	Съвършен консенсус между оценителите по отношение на степента на правдоподобност на всеки от двата сценария
„Златна среда“	36	87,3			

По аналогичен начин се изчислява и консенсусът по отношение на степента на реалистичност, като резултатът сочи, че съществува силен консенсус (W=0,42) между оценителите, както е представено в табл. 4.

Таблица 4. Консенсус между експертите по отношение на реалистичността на оценяваните сценарии

Сценарий	Брой оценители	Суров бал	Среден суров бал между сценариите	Коефициент на конкордация на Кендал (W)	Интерпретиране на резултатите
„Крчка назад“	36	57,4	69,1	0,42	Силен консенсус между оценителите по отношение на степента на реалистичност на всеки от двата сценария
„Златна среда“	36	80,8			

След като резултатите показват, че съществува от силен до съвършен консенсус между оценителите, се приема, че общите средни оценки за правдоподобност и реалистичност на

двата сценария са основание за избор на по-правдоподобния от тях. Както става ясно и от данните в табл. 5, сценарий 2 „Златна среда“ е сценарият, който се отличава с от средна до голяма правдоподобност и реалистичност. Сценарий 2 „Златна среда“ се явява най-правдоподобната ситуация.

Таблица 5. Избор на по-правдоподобен сценарий

Сценарий	Обща средна оценка за правдоподобност	Обща средна оценка за реалистичност	Интерпретиране на резултатите
„Крачка назад“	1,49	1,59	от много малка до малка правдоподобност и реалистичност – под 30%
„Златна среда“	2,43	2,24	от средна до голяма правдоподобност и реалистичност – от 31% до 79%

Заключение

В резултат на проведеното изследване може да се обобщи, че задачите и целта са постигнати, формулираната теза е доказана. Приложението на сценарийното планиране спомага за предвиждане и интерпретиране на възможностите за развитие на състоянието на ефективността на средиземноморското ТГС по отношение на аспектите на „широката сигурност“. Използваният стратегически способ може да бъде приложен и при изследване на ефективността на трансгранични сътрудничества, реализирани в други региони в рамките на ЕПС (напр. в Черноморския регион), както и осъществявани в обхвата на Европейската политика за сближаване (само между държави-членки на ЕС – напр. ТГС между България и Румъния).